

Vantaan vammaisneuvosto

Vammaisneuvoston koordinaattori Kalle-
Pekka Hietala

kalle-pekka.hietala@vantaa.fi

Vantaan kaupunkistrategian ja johdon toimialan vastaus Vantaan neuvostolle

Vantaan vammaisneuvosto on pyytänyt Vantaan kaupungin eri toimialoilta selvitystä siitä miten YK:n vammaisten oikeuksien jalkauttamisen Vantaalla jalkautettu toimintaan.

Kaupunkistrategian ja johdon toimialan lausunto on laadittu yhteistyössä Kuntademokratian palvelualueen ja Kasvupalveluiden palvelualueiden toimesta, koska selvityspyynnössä viitatus artikkelit liittyvät erityisesti näiden palvelualueiden toimintoihin.

Kaupunginstrategian ja johdon toimialalta on pyydetty selvitystä seuraavista artikloista:

Vammaisten henkilöiden osallisuus (Vammaisyleissopimus 4.3. artikla)

Esteettömyys ja saavutettavuus (Vammaisyleissopimus 9 ja 21 artikkelit)

Turvallisuus ja vaaratilanteet (Vammaisyleissopimus 11 artikla)

Työ ja työllistyminen (Vammaisyleissopimus 27 artikla)

Riittävä elintaso ja sosiaaliturva (Vammaisyleissopimus 28 artikla)

Vammaisten henkilöiden osallisuus

Vantaan arvojen yhteydessä todetaan yksiselitteisesti: "Vantaan kaupunki sitoutuu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen ja syrjimättömiin toimintatapoihin. Tämä edellyttää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä kaikessa päätöksenteossa ja kaikissa palveluissa."

Vantaan kaupungin tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa todetaan, että tavoitteena on, että toteutamme yhdenvertaisuuden edistäviä toimenpiteitä kaikissa palveluissamme, kehitämme digitaalista saavutettavuutta ja että rakennusten ja tilankäytön suunnitteluun otetaan työn alusta saakka mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulma.

Vantaan kaupungissa varsinainen vammaisten henkilöiden osallistaminen palveluiden suunnitteluun ja päätöksentekoon tapahtuu pääosin muiden, varsinaisia palveluja tuottavien toimialojen toimesta. Kaupunkistrategian ja johdon toimialalla kuntalaisille suunnattuja palveluja tuottaa lähinnä ainoastaan kaupunkistrategian ja johdon toimialalla toimiva työllisyyspalvelut. Tämän vuoksi jäljempänä vastataan perusteellisesti selvityspyyntöön nimenomaan työn ja työllistämisen osalta.

Esteettömyys ja saavutettavuus

Kaupunkistrategian ja johdon toimialan tehtäviin eivät kuulu esteettömyysasia, mutta saavutettavuuden eteen on tehty viime vuosina paljon töitä. Digitaalisten palveluiden saavutettavuudesta on säädetty laissa digitaalisten palvelujen tarjoamisesta.

Laki säättää vaatimuksista, jotka digipalveluiden eli verkkosivustojen ja mobiilisovellusten tulee täyttää. Vaatimusten tavoitteena on varmistaa, että verkko- ja mobiilipalveluja voidaan käyttää erilaisilla avustavilla teknologioilla (kuten näkövammaisten käyttäjien ruudunlukuohjelmat), erilaiset käyttäjät pääsevät sisältöön käsiksi ja pystyvät käyttämään toimintoja mahdollisista rajoitteista huolimatta ja että sisältö toistuu oikein eri päätelaitteilla.

Saavutettavuusvaatimusten täytyminen on otettu huomioon nykyisin käytössä olevissa kaupungin verkkosivustoilla. Verkkosivustoista hyvin merkittävä osa on jo täysin saavutettavuusvaatimusten mukaisia.

Valitettavasti vielä kaikissa digipalveluissa lain vaatimukset eivät täyty tietojärjestelmien kehittymättömyyksiensä vuoksi. Pyrimme vaikuttamaan tietojärjestelmien toimittajiin saavutettavuusvaatimusten toteuttamiseksi. Mikäli tämä ei ole mahdollista, otamme seuraavalla kerralla tietojärjestelmää kilpailutettaessa saavutettavuuskriteerit vähimmäisvaatimuksiksi.

Kaupunginvaltuuston kokousten saavutettavuutta on pyritty lisäämään Vantaa-kanavassa julkaistun suoran ja sinne tallennettavan lähetyksen lisäksi laatimalla kokouksessa käydystä keskustelusta kirjallinen versio, joka myös tallennetaan Vantaa-kanavalle. Tämä mahdollistaa käyden keskustelun seuraamista myös niille, jotka eivät voi seurata lähetystä Vantaa-kanavalla.

Turvallisuus- ja vaaratilanteet

Vantaan kaupungin turvallisuussuunnitelmassa on lähisuhdeväkivallan osalta haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien joukossa todettu yhtenä ryhmänä vammaiset. Monissa tutkimuksissa on todettu, että vammaisilla ja henkilöillä, jotka ovat toimintakyvyltään rajoitteiset, on useammin väkivallan kokemuksia kuin vammattomilla. Joidenkin tutkimusten mukaan yli puolet vammaisina syntyneistä tai lapsena vammautuneista on kohdannut jonkinlaista väkivaltaa.

Lähisuhdeväkivallalle erityisen alttiiden ihmisryhmien tunnistamista parannetaan peruspalveluissa ja varmistetaan johdonmukainen puheeksi ottaminen sensitiivisellä tavalla. Tiedotetaan siitä, kehen voi ottaa yhteyttä ja mihin ohjata avuntarvitsijoita. Varmistetaan tällaista tiedotusta sekä eri alojen ammattilaisille että kuntalaisille esimerkiksi järjestöjen kautta.

Työ ja työllistyminen

Vantaan työllisyyspalvelut on osa Vantaa-Keravan työllisyyden kuntakokeilua, jota säätelee 1.3.2021 voimaan tullut laki työllisyyden edistämisen. Vantaa-Kerava työllisyyden kuntakokeilu on näin ollen 1,5-vuotias organisaatio.

Kokeilun alueen kuntien lakisääteisiä tehtäviä ovat työnvälityspalvelut, tieto- ja neuvontapalvelut sekä ammatinvalinta ja uraohjaus.

Henkilöasiakkaalle tarjottavat julkiset työvoima- ja yrityspalvelut ovat maksuttomia ja niiden tulee perustua tasapuolisuuteen ja puolueettomuuteen. Kokeilun alueen kunnan on lisäksi julkista työvoima- ja yrityspalvelua tarjotessaan, kehittäessään sekä siitä tiedottaessaan aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Kokeilun alueen kunnan on esiteltävä työ- ja koulutusvaihtoehtoja, avoimia työpaikkoja ja työnhakijoita siten, että henkilöasiakkaila on samanlaiset mahdollisuudet työnhakuun, ammatilliseen kehittymiseen ja koulutukseen sukupuolestaan ja yhdenvertaisuuslain mukaisista seikoista riippumatta. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentissa kielletään nimenomaisesti syrjintä mm. vammaisuuden perusteella. Asiakkaan asiointitapa sekä yhteydenpito julkisia työvoima- ja yrityspalveluita tarjoavan kuntakokeilun kanssa määräytyy JTYPL: ssa säädetyn sekä asiakkaan arvioidun palvelutarpeen perusteella.

Vantaa-Kerava työllisyyden kuntakokeilun toimintaperiaatteena on ollut alusta asti taata kaikille asiakkaille henkilökohtainen oma-avallmentaja, joka tuntee asiakkaan tarpeet ja pystyy tarjoamaan hänelle palvelutarpeen mukaisia palveluita. Lisäksi 2.5.2022 voimaan tullut uusi asiakaspalvelumalli (pohjoismainen työvoimapalvelumalli) edellyttää henkilöasiakkaiden palveluprosessilta henkilökohtaisuutta ja yksilöllisyyttä. Työnhakijan palvelutarpeesta tulee ottaa huomioon ainakin työnhakijan:

- 1) osaaminen ja ammattitaito sekä hänen omat tavoitteensa niiden kehittämiseksi;
- 2) työnhakuun ja työllistymisen edellytyksiin vaikuttava työ- ja toimintakyky;
- 3) työnhakutaidot ja muut työllistymiseen vaikuttavat seikat;
- 4) työttömäksi jäämisen ja työttömyyden pitkittymisen todennäköisyys.

Palvelutarpeen selvittämiseksi työnhakija voidaan ohjata työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin sekä muihin asiantuntija-arviointeihin. Työnhakijan osaamisen kehittämistä voidaan arvioida yhteistyössä koulutuspalveluiden tuottajien kanssa ja työnhakijan työ- ja toimintakykyä yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien kanssa.

Lisäksi Vantaan työllisyyspalvelut vastaa omien asiakkaiden osalta kuntakokeilulain 9 §:n nojalla kuntouttavasta työtoiminnasta annetussa laissa tarkoitetun aktivointisuunnitelman laatimista koskevista tehtävistä. *Kuntouttavalla työtoiminnalla* tarkoitetaan palvelua, jonka tarkoituksena on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle ja jossa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille. Kuntouttava työtoiminta on ollut Vantaan kaupungille tärkeä instrumentti pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisemisessä, jota koskeva vastuu on siirtymässä kuitenkin Vantaa-Kerava hyvinvointialueelle.

1.1.2023 alkaen Vantaa-Keravan hyvinvointialue vastaa vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevasta sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesta toiminnasta, vammaispalvelulain (380/1987) mukaisesta toiminnasta sekä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) mukaisista palveluista. Kuntouttavan työtoiminnan palvelut sosiaalipalveluna siirtyvät myös hyvinvointialueen järjestämiksi palveluksi. Vantaa-Keravan hyvinvointialue järjestää jatkossa työkykyyn liittyvää ohjausta ja neuvontaa sekä toteuttaa työttömien työnhakijoiden terveystarkastuksia ja työkyvynarvioinnin palveluita. Vantaa-Keravan työllisyyden kuntakokeilu tekee jo nyt yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa kehittääkseen organisaatorajat ylittäviä palvelukokonaisuuksia työkyvyn parantamiseksi sekä työllistymisreittejä avoimille työmarkkinoille osatyökykyisille ja vammaisille henkilöille.

Kuntakokeilulain 9 §:n nojalla Vantaan työllisyyspalvelut vastaa myös omien asiakkaidensa osalta työllistymistä edistävästä aktivointisuunnitelman laatimista koskevista tehtävistä. *Työllistymistä edistävällä monialaisella yhteispalvelulla* tarkoitetaan yhteistoimintamallia, jossa työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos yhdessä arvioivat työttömien palvelutarpeet, suunnittelevat työttömien työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat työttömien työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta siten kuin TYP-laissa säädetään. Monialaisen yhteispalvelun (TYP) tavoitteena on edistää työttömien työllistymistä tarjoamalla heille heidän palvelutarpeensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja.

Lisäksi Vantaan ja Keravan kaupungit tuottavat Sanna Marinin hallituksen työkykyohjelman mukaista kehittämistyötä Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän rahoituksen turvin.

Kaksivuotisessa TEOT-hankkeessa (tunnista, ennaltaehkäise, ohjaa ja tue moniammatillisesti osatyökykyisiä) kartoitetaan ja vahvistetaan osatyökykyisen henkilön työ- ja toimintakykyä, joka on heikentynyt sairauden, vamman tai sosiaalisten syiden vuoksi. Palvelu on tarkoitettu täysi-ikäiselle Vantaa-Kerava alueen työttömälle työnhakijalle tai työelämän ulkopuolella olevalle henkilölle. Hankkeessa arvioidaan henkilön työ- ja toimintakykyä sekä selvitetään etuuksien ja tukipalveluiden tilannetta. Lisäksi siinä kartoitetaan osatyökykyisen henkilön kuntoutus-, koulutus- ja työllistymisvaihtoehtoja sekä edistetään työelämää siirtymistä työhönvalmennuksen keinoin. Hankkeen avulla on tarkoitus tukea osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien työhön pääsyä ja

työssä pysymistä, sekä ehkäistä pitkäaikaistyöttömyyttä ja lisätä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämäosallisuutta.

Organisaatiotasolla TEOT-hankkeessa rakennetaan uusia toimintamalleja, työkaluja ja palveluita kuntakokeilun ja hyvinvointialueen rajapinnoille. Hankkeessa kehitetään mm. palvelupolkuja työkyvyn tueksi sekä työkyvyn tuen menetelmiä ammattilaisten osaamisen kasvattamiseksi. Asiantuntijoille on luotu myös oma sähköinen palvelukäsikirja asiakasohjauksen tueksi.

Vammaisten oikeutta työhön ja työllistymiseen edistää osaltaan myös valtion omistama uusi erityistehtäväyhtiö Työkanava Oy, jota koskeva laki on tullut voimaan 1.7.2022. Työkanava Oy:n tehtävänä on edistää osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä ja tukea osatyökykyisten siirtymistä edelleen avoimille työmarkkinoille. Saman lain 4 §:n mukaan yhtiö työllistää vain työ- ja elinkeinotoimiston sille palvelukseen osoittamia työnhakijoita. Työ- ja elinkeinotoimisto osoittaa yhtiölle avoinna olevia työpaikkoja vastaavan määrän julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa (916/2012) tarkoitettuja työttömiä työnhakijoita, joiden mahdollisuudet sopivan työn saamiseen ovat olennaisesti vähentyneet sairauden tai vamman vuoksi. Lisäksi edellytetään, että henkilöt ovat halukkaita työllistymään, mutta työllistyminen ei ole työllistymisedellytyksiä parantavista palveluista huolimatta onnistunut tai muuten on ilmeistä, ettei näillä palveluilla voida arviointihetkellä merkittävästi lisätä henkilön työllistymismahdollisuuksia ja että työllistyminen muun työnantajan palvelukseen on epätodennäköistä.

Sairaus tai vamma voidaan osoittaa lääkärin antamalla todistuksella tai muulla lääketieteellisellä lausunnolla, josta ilmenee vamman tai sairauden vaikutus työtehtävien suorittamiseen sekä muut terveydentilaan liittyvät seikat, joista ilmenee henkilön työ- ja toimintakyky sekä sairauden tai vamman haittaavuuden kesto. Viimesijaisuuden arvioinnissa voidaan huomioida henkilön koulutus, työhistoria ja muu aikaisempi toiminta, ikä, asuinpaikka ja muut näihin rinnastettavat seikat, joilla on vaikutusta henkilön työllistymismahdollisuuksiin.

Työkanava Oy:n on tarkoitus käynnistää liiketoimintansa vaiheittain vuoden 2022 aikana ja ensimmäisten osatyökykyisten arvioidaan aloittavan Työkanavassa vuoden 2022 loppupuolella. Työnhakija ei voi hakeutua töihin Työkanavaan itsenäisesti. TE- toimistojen ja työllisyyden kuntakokeilujen TE-viranomaiset arvioivat työnhakijoiden soveltuvuutta Työkanavassa työskentelyyn. Myönteisen päätöksen jälkeen Pohjanmaan TE-toimisto voi osoittaa työnhakijan Työkanavaan töihin.

Työkanava ilmoittaa avoimena olevat työtehtävät Pohjanmaan TE-toimistoon. Työkanava vastaa yhtiönä itse työntekijöiden työsuoritusten myynnistä asiakkailleen. Yhtiö vastaa myös työntekijöiden työnohjauksesta ja muun muassa perehdyttää heidät tehtäviinsä.

Vaikka Vantaan kaupungin työllisyyspalveluilla ei ole vielä käytännön kokemuksia Työkanava Oy:n työllistävästä vaikutuksesta vammaisten osalta, uskomme yhtiön toiminnan edistävän vammaisten oikeuksien toteutumista erityisesti pidemmällä aikavälillä myös Vantaalla.

Vantaan kaupungin työllisyyspalvelut on käsitellyt johtoryhmässä YK:n vammaisten oikeuksia koskevaa yleissopimusta erityisesti sen 27 artiklan osalta, jossa säädetään mm. vammaisten henkilöiden oikeudesta tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa. Samoin johtoryhmä on käsitellyt yleissopimukseen liittyvää sosiaali- ja terveysministeriön kansallista toimintaohjelmaa vuosille 2020–2023 erityisesti sen kappaleen 4.10 työ ja työllistyminen osalta. Lisäksi keskustelua on käyty tiimitasolla siitä, miten vammaisten henkilöiden tarpeet osataan tunnistaa palveluprosessissa.

Työllisyyspalvelut toteavat, että Suomen liittyminen vuonna 2016 YK:n vammaisten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen konkretisoi osaltaan perustuslain (731/1999) 22 §:ssä julkiselle vallalle asetettua velvollisuutta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lisäksi työllisyyspalvelut pitää kannatettavana, että kansallinen toimintaohjelma (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:2) on laadittu edistämään sopimusvelvoitteiden toteutumista. Kuten toimintaohjelmassa on tuotu esiin, niin vammaisten henkilöiden työllistyminen muodostaa kompleksisen ekosysteemin. Keskeistä kuitenkin on käytännön työssä, että vammaiset henkilöt tunnistetaan ryhmänä heterogeeniseksi ja heidät kohdataan yksilöinä.

Vantaan kaupungin työllisyyspalveluissa vammaiselle asiakkaalle tarjotaan palveluita hänen yksilöllisen tarpeensa perusteella JTYPL 2 luvun 11 §:ssä edellytetyllä tavalla. Vammaisella asiakkaalla on mahdollista saada asiointitulkausta ja hänellä on myös mahdollista saada vamman tai osatyökykyisyyden perusteella hänelle räätälöityjä palveluita. Henkilöasiakkaille suunnattuja pääasiallisia palveluita ovat työnvälitys, työ- ja koulutusvaihtoehtojen esittely sekä avoimien työpaikkojen esittely. Vammaisella on myös mahdollista saada työnantajapalvelusta tietoa ja tukea yrittäjyyteen, mikäli yrittäjyys kiinnostaa häntä.

Työllisyyspalvelut tekevät myös yhteistyötä alueen yritysten kanssa rekrytointihalukkuuden lisäämiseksi ja esteiden poistamiseksi, kun on kyse osatyökykyisten ja vammaisten työnhakijoiden työllistämisestä. Työllisyyspalvelut keräävät yritysten luvalla tietoja myönteisesti vammaisten ja osatyökykyisten työllistämiseen suhtautuvista yhteisöistä. Osaamisen kehittäminen tiiviiksi osaksi työnhakijoiden palvelua yhdessä paikallisten oppilaitosten kanssa on myös yksi Vantaa-Kerava työllisyyden kuntakokeilun isoimmista tavoitteista. Näissä osaamisen kehittämisen prosesseissa huomioidaan erilaisten asiakasryhmien tarpeita.

Lisäksi Työvalmennus Virtaamo voidaan mainita työllisyyspalveluiden keskeisenä yhteistyökumppanina vammaisten asiakkaiden osalta. Virtaamon asiakkaaksi voi hakeutua aistivammainen, kehitysvammainen, liikuntavammainen, vammautunut tai autistinen henkilö. Palveluun tullaan alkuhaastattelun kautta ja asiakkuuden edellytyksenä on voimassa oleva päätös työvalmennuksesta. Työvalmennus Virtaamon tuottaman työvalmennuspalvelun tavoitteena on löytää asiakkaan osaamista, toiveita ja työkykyä vastaavaa palkkasuhteista työtä ja tukea asiakasta ja työnantajaa työllistymisen eri vaiheissa. Työvalmentajan tuki on sekä työnhakijalle että

työnantajalle maksutonta. Työllisyyspalveluiden pyrkimyksenä on, että Virtaamo-yhteistyötä hoitaisivat kokeneet omavalmentajat.

Vammaiset ja osatyökykyiset on tunnistettu Vantaan ja Keravan työllisyyden hoidossa tärkeäksi asiakaskohderyhmäksi. Henkilöstön osaamisen on tunnistettu olevan vaihtelevaa ja tulemme kouluttamaan henkilöstöä sekä kehittämään palveluprosesseja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Omavalmentajien täydennyskoulutustarpeita on jo kartoitettu päälliköiden toimesta. Työnantajana Vantaan työllisyyspalvelut on rekrytoineissaan pyrkinyt monimuotoiseen henkilöstörakenteeseen ja toimintaa kehitettäessä huomioidaan työyhteisön tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus.

Riittävä elintaso ja sosiaaliturva

Vammaisten henkilöiden riittävä elintaso ja sosiaaliturva eivät ole asioita, jotka kuuluisivat Kaupunkistrategian ja johdon toimialan tehtäviin. Vuoden 2023 alusta, kun sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät hyvinvointialueen hoidettavaksi, nämä eivät enää kuulu edes kaupungin tehtäviin. Osa palveluista on siirretty jo aiemmin Kelan hoidettavaksi.

Lisätiedot:

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden hallintoasiantuntija Meija Tuominen,
meija.tuominen@vantaa.fi

Kaupunginlakimies Sari-Anna Pennanen, sari-anna.pennanen@vantaa.fi

Turvallisuuspäällikkö Markus Hammarström, markus.hammarstrom@vantaa.fi

Työllisyyspalveluiden lakimies Janne Riipinen, janne.riipinen@vantaa.fi